

УДК:351

Заїкіна О.О.,

к.е.н., доцент

Академія муніципального управління

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗАЛУЧЕННІ РЕЗЕРВІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІКИ НА БАЗІ ІННОВАЦІЙНОГО ШЛЯХУ РОЗВИТКУ

Анотація. Запропонована періодизація розвитку української економіки за час набуття Україною незалежності, досліджені джерела розвитку, обґрунтовані роль держави та доцільність переходу до інноваційної моделі розвитку як стратегічного шляху підвищення ефективності економіки.

Ключові слова: етапи розвитку економіки, інноваційний шлях розвитку, державне управління.

Заикина Е.А.,

к.э.н., доцент

Академия муниципального управления

РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ИСПОЛЬЗОВАНИИ РЕЗЕРВОВ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ НА БАЗЕ ИННОВАЦИОННОГО ПУТИ РАЗВИТИЯ

Аннотация. Предложена периодизация развития украинской экономики со времени обретения Украиной независимости, исследованы резервы развития, обоснованы роль государства и целесообразность перехода на инновационную модель развития как стратегического пути повышения эффективности экономики.

Ключевые слова: этапы развития экономики, инновационный путь развития, государственное управление.

Zaikina O.O.,

Ph.D., associate professor

Academy of municipal management

TRE ROLE OF GOVERNMENT MANAGEMENT IN ECONOMICAL MOBILIZATION BASED ON INNOVATION DEVELOPMENT PATH

Annotation. The periodization of Ukrainian economic development since achieving the independence was proposed, the development sources were investigated, the case was made for the role of government and expediency of transitioning to innovation development path as the strategic path towards increasing the economic efficiency.

Keywords: economic development stages, innovation path of development, government management.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільного розвитку держави є цільовою функцією сучасних процесів перебудови української економіки.

Провідна роль в цьому процесі належить державі, оскільки ключові важелі впливу на національну економіку зосереджені переважно в сфері державного управління. Держава є найбільшим розпорядником економічних ресурсів, а також провідником суспільно-економічних

стратегій, які здійснюються для досягнення ефективних ринкових трансформацій.

Очікування на те, що на основі ринкових сил з мінімумом державного втручання можна отримати підйом економіки, не виправдалися. Недостатня конкурентоспроможність української продукції призвела до звуження ринків збуту, насамперед на експорт. Неefективність впровадження реформ, обмеженість фінансування спричинили занепад наявних виробництв та науково-технологічних комплексів, і як наслідок - має місце загроза деградації продуктивних сил країни. Використання таких джерел розвитку, як іноземне інвестування, зовнішні запозичення та допомога міжнародних фінансових організацій і країн-донорів забезпечують лише тимчасовий ефект.

Ключові індикатори якісного стану матеріальної основи української економіки, якими є віддача від основного капіталу та обсяг інвестицій в основний капітал, показують тривалу нестійку тенденцію до поліпшення. Так, обсяг інвестицій в основний капітал в 2009 р. порівняно з 2008 р. склав 58,5%, 2010 р. до 2009 р. – 99,4%, 2011р. до 2010 р. – 122,4% [8].

Головним фактором розвитку мають стати джерела внутрішнього оновлення економіки. Такі джерела за характером впливу резервів на кінцевий результат поділяються на екстенсивні та інтенсивні. Екстенсивні резерви пов'язані зі збільшенням обсягів використання ресурсів і часу їх використання. Інтенсивні – спрямовані на підвищення ефективності використання ресурсів, удосконалення їх якісних характеристик, тобто те, на що мають спрямовувати зусилля керівники підприємств та держави. Підґрунтям для інтенсивного розвитку економіки є науково-технічний прогрес, інноваційна діяльність, оскільки саме наукові розробки лежать в основі модернізації і перебудови всієї економіки.

Світовий досвід доводить, що за умов економічної кризи найважливішою функцією держави в сфері управління економікою є регулювання інноваційних процесів та інвестиційної діяльності.

Тобто, можна зробити припущення щодо необхідності підвищення ефективності взаємодії факторів розвитку національної економіки на базі ринкових механізмів при підвищенні ролі державного управління, інвестиційної діяльності, науково-технічного прогресу, інновацій та інноваційних процесів на даному етапі суспільної та економічної трансформації в Україні.

Постановка задачі. Задача полягає в дослідженні джерел та резервів перебудови національної економіки, обґрунтуванні доцільності вибору інноваційної моделі розвитку як стратегічного шляху підвищення ефективності економіки і визначення ролі державного управління в залученні резервів прискорення інноваційних процесів в Україні.

Проблемам державного управління та інноваційно-технологічного розвитку економіки в сучасних умовах приділяли увагу провідні вчені

В.С.Найдьонов, І.І.Бураковський, В.Д.Бакуменко, В.М.Геєць, Ю.В. Полунєєв, А.В.Єрмолаєв, Ю.М.Бажал, Л.І.Федулова, І.П. Макаренко, інші.

Викладення основного матеріалу. Інновації та інноваційна діяльність потребують фінансових коштів, інтелектуальних зусиль, матеріальної бази науки та її інфраструктури тощо при наявності ризиків, які супроводжують створення нових технологій та виробів. Тому питання орієнтації на інноваційну модель розвитку економіки потребує визначення позитивів і ризиків такого шляху та визначення доцільності коригування державного курсу щодо переходу до іншої моделі економіки.

Результати діяльності України як суб'єкта господарювання за останні роки показують тенденцію до погіршення показників наповнення бюджету та зменшення обсягів ВВП, що спонукає до пошуку шляхів поліпшення ситуації. За попередніми офіційними даними, скорочення ВВП України в 2013 р. складає -0,6% [9] та скорочується п'ять кварталів поспіль, хоча в III кварталі 2013 р. темп зниження (по відношенню до аналогічного кварталу попереднього року) прискорився до 1,5% [8].

В 2013 р., як і в попередні періоди, починаючи з 2006 р. зовнішньоторговельне сальдо України набуває від'ємних значень, імпорт постійно випереджає експорт, при цьому зростає частка імпорту по відношенню до ВВП з -2,8% в 2006 р. до -8,4% в 2012 р. [10]. Імпорт як фактор української економіки показував на зростання імпортозалежності національної економіки (від 50 до 59,3% від обсягу ВВП), в тому числі і внаслідок високої вартості імпортованих енергоресурсів.

Спостерігається процес уповільнення нарощування експортного потенціалу (окрім окремих видів аграрної продукції – пшениця, соняшник, ріпак) та деяких інших традиційних товарів, частина з яких у 2013 р. мали проблеми з виходом на російський ринок. Державний борг України станом на 01.12.2013 року становить 25935,8 млн. долл. США при сукупному (валовому) боргу України в обсязі 35058,6 млн. долл. США [11].

Прямі іноземні інвестиції в Україну за протягом перших дев'яти місяців 2013 р. – у I кв. - 887, II кв. – 527 та III кв. - 1271 млн. долл. США, що сукупно складають 2685 млн. долл. США. Сума прямих іноземних інвестицій в Україну становила в 2005 р. - 7808 млн. долл. США, в 2008 р. - 10913 млн. долл. США (піковий обсяг, незважаючи на глобальну фінансову кризу), в 2012 р. - 7833 млн. долл. США [8].

При середньорічних обсягах прямих іноземних інвестицій в Україну за останні вісім років у розмірі 7570,9 млн. долл. США інвестиційна потреба України задовольняється лише частково. При озвученій Урядом України потребі в інвестиційних коштах у розмірі 120 млрд. долл. США на модернізацію української економіки за європейськими стандартами сучасні обсяги прямих іноземних інвестицій не спроможні покрити дефіцит джерел розвитку національної економіки. Зазвичай, залучені інвестиції мають цільовий характер, специфічну структуру, що

обмежують їх спрямування на інші об'єкти інвестування. Внаслідок цього деякі сектори української економіки потерпають від браку фінансування. Тобто, за існуючих обсягів прямих іноземних інвестицій залучення визначеної урядом суми на розвиток української економіки триватиме понад 15 років, що неприпустимо, оскільки за цей час матеріальні засоби вітчизняних підприємств зносяться майже повністю і потреба в інвестиційних коштах зростає в кратних масштабах.

Такі тенденції є несприятливі для економіки і, поступово накопичуючись, стають загрозою для стабільності курсу національної валюти, інших макроекономічних показників - джерел покриття державного боргу тощо.

Отже, діючі резерви розвитку національної економіки поступово вичерпують себе і потребують актуалізації. Саме таку задачу в середньостроковій та довгостроковій перспективі може вирішити шлях інтенсифікації економіки на основі сучасних технологій під дією ринкових чинників та державного управління.

Національна економіка після набуття Україною незалежності почала реформуватися під впливом поточного моменту, для якого характерною філософією стало отримання якнайшвидших результатів. За період своєї трансформації економіка України пройшла низку етапів. Кожний етап визначався своїми пріоритетами, які виступали як резерви та джерела розвитку. Причому глибинні процеси реформування економіки, її структурні зміни відходили на інший план і ці проблеми розглядались як супутні [3], [4].

З певною часткою умовності можна виділити таку періодизацію пріоритетів та джерел економічного розвитку України. Етапи:

1986—1991—1992 р. – інерційний (адаптаційний) – оголошена перебудова у складі СРСР і частково «ейфорія» після відокремлення від колишнього Радянського Союзу;

1992—1993 – інфляційний (фінансово-спекулятивний);

1992—1994 – приватизаційний – I хвиля приватизації (початковий етап легітимної приватизації);

1995—1998 – приватизаційний – II хвиля (масова приватизація на основі приватизаційних паперів);

1996—2001 – кредитний, міжнародне кредитне співробітництво (доступ до міжнародного кредитування, в т. ч. і під урядові гарантії);

1999 — по теперішній час III хвиля приватизації (грошова приватизація);

теперішній час – сировинний (ресурсно-майновий);

найближча перспектива – інтеграційний;

майбутня перспектива – інноваційний.

Факторами економічного росту в 2000-2008 рр. були інфляція й експорт. В 2000 р. інфляція складала 28,8%, експорт – 18,8% при зрості

ВВП на 5,9%. Проте визначальним фактором у цей період став експорт ресурсоємкої продукції, частка якого в ВВП досягла критичної позначки (понад 60%) [2].

Інфляція виникла в Україні як реакція на впровадження системи ринкового господарювання, оскільки основні ринкові елементи - ринок, доходи підприємств і населення (попит), виробництво (пропозиція) – були успадковані від адміністративно-командної економіки.

Зниження платоспроможного попиту і звуження ринків призвели до занепаду виробництва і зменшення його обсягів. Скорочення виробництва при незадоволеному попиті призвело до стану, коли попит не задовольнявся, отже ціни зростали (інфляція попиту). Зниження виробництва в умовах тотального дефіциту та руйнування господарських ланцюгів зумовили зростання питомих затрат виробництва (інфляція пропозиції). Якщо попит зменшується, то зниження цін або не відбудеться, або буде дуже відставати, гальмуватися.

Аналізуючи інфляційну складову процесів функціонування української економіки, слід підтримати теоретико-практичні підходи проф. В.С.Найдьонова [6], який формулює три принципових положення:

- подолання інфляції пропозиції потребує більш жорстких і глибоких заходів, ніж при боротьбі з інфляцією попиту, яка виникає в сфері обігу (хоча і впливає на виробництво);

- у зв'язку з дуже низьким середнім рівнем доходів в Україні, їх подальше зниження неможливе, а коливання не створюють вирішального впливу на ринок та інфляцію;

- стан виробництва – фундаментальна основа рівня і динаміки затрат і цін [6, с.66-69].

Отже, модернізація виробництва та збільшення його обсягів, оновлення матеріально-технічної бази економіки є підґрунтям для зниження інфляції, джерелом і резервом підвищення розвитку країни.

Одним із головних модулаторів економічної ситуації в Україні стало реформування власності. Метою приватизації в Україні було залучення додаткових коштів до бюджету, стимулювання активності працюючих шляхом співучасті у власності, формування «ефективного» власника і залучення інвестицій для модернізації економіки.

В приватизаційному процесі виділяють три основні етапи: перший етап (1992—1994 рр.), масова приватизація (1995—1998 рр.), грошова - переважно індивідуальна приватизація (з 1999 р.) [1].

Метою приватизації в Україні було залучення додаткових коштів до бюджету, стимулювання активності працюючих шляхом співучасті у власності, формування «ефективного» власника і залучення інвестицій для модернізації економіки.

Недоліки в механізмах приватизації призвели до того, переважна більшість приватизованих підприємств не отримала реальних інвестицій.

Також наслідком приватизаційної політики в Україні стала наявність «офшорних компаній, які направляли фінансові потоки приватизованих підприємств не на інвестування і до бюджету, а на рахунки офшорних банків» [1].

Таким чином, приватизація не дала очікуваного ефекту, оскільки не було вирішене головне завдання трансформації відносин власності, яким є реформування економіки.

Слід погодитись з проф. А.В.Єрмолаєвим, який вважає, що перед Україною надзвичайно гостро постає проблема вичерпування сировинної моделі економіки. На його думку, необхідність докорінних структурних змін беззаперечна.... А.В.Єрмолаєв зауважує, що залежність від кон'юнктурних коливань на сировинних ринках стає своєрідним бар'єром для реалізації інвестицій у економіку України, коли інвестиції фактично обслуговують лише сировинні сектори економіки [5]. Отже, через залежність від зовнішніх джерел фінансування модель сировинної економіки може ще дати певний ефект лише на недалеку перспективу.

Інтеграційна модель в своїй основі передбачає діалектичний зв'язок між добробутом країни та можливостями, які дає міждержавна взаємодія. Ефект виникає на основі механізмів погодження економічної, митно-тарифної політики та реалізації спільних проектів у науково-технічній, виробничій, економічній та інших сферах. Виходячи з суто економічних пріоритетів можливий «шлях підйому економіки та створення європейського рівня життя в самій Україні... Але для цього вибирати собі вигідних партнерів по торгівлі та науково-технічному співробітництву». У цей час для України економічно доцільно взаємодіяти з країнами-сусідами і країнами-традиційними партнерами. «Там для України можуть бути відкриті емні ринки продовольства, машинобудування та науково-технічної кооперації. А це головне для економічного росту і розвитку, що не виключає поступового зближення з ЄС» [8, с. 198-199].

Сучасний вибір інтеграційного шляху України містить політичну складову – досягнення суспільно-політичної стабільності. В будь-якому разі, інтеграційна модель може дати очікуваний ефект, якщо партнери будуть брати участь на паритетних засадах. Для цього учасники інтеграційного об'єднання мають бути економічно конкурентоспроможними. Інакше, як і за часів СРСР, і сферах впливу і прийняття рішень знову опиняться в найбільш сильних центрах. Тобто, власну економічну індустрію необхідно розвивати самостійно виходячи з внутрішніх резервів та інтересів держави.

Перебудова економіки може і повинна здійснюватись на основі різних моделей розвитку, які спроможні давати позитивний ефект, але їх резерви та ефекти достатньо швидко вичерпуються. Позитивний поштовх розвитку національної економіки, як доводить світовий досвід, може дати науково-технічний прогрес та впровадження його результатів у

практику. Насамперед, цього можна досягти на основі поєднання інноваційної та інвестиційної діяльності.

Отже, інноваційна модель розвитку в даний час використовується в Україні не в повній мірі. Інноваційний розвиток здатний забезпечити не тільки кількісне нарощування національного продукту, а і, насамперед, сприяти якісному оновленню економіки та продуктивних сил у цілому. Таким чином, інноваційний шлях розвитку для країни має стати пріоритетним.

Висновки.

1. Україна протягом понад двох останніх десятиліть самостійного господарювання не використала можливості зростання, для яких після розпаду СРСР були належні передумови: самостійність і незалежність у виборі шляхів розвитку і прийняття господарських рішень; багата ресурсна база; вигідне територіальне і геополітичне становище; розгалужена промисловість; потужний науково-технологічний комплекс, розвинена освітня інфраструктура тощо.

2. В процесі суспільно-економічної трансформації в Україні послідовно, а іноді і одночасно визначались джерела і моделі розвитку: валютно-фінансова (фінансово-спекулятивна), приватизаційні моделі, (декілька хвиль та перманентне їх продовження), міжнародна економічна взаємодія (міжнародне кредитування), ресурсна (ресурсно-майнова). В даний час спостерігається накопичення передумов для впровадження інтеграційної моделі розвитку. Кожна модель має до цього часу в Україні свій фактор впливу, але загальна розбудова економіки гальмується через відсутність додаткового потенціалу розвитку. В результаті виробничий, науково-технологічний, соціально-побутовий та інші комплекси на межі деградації, а країна потребує все більшого обсягу капіталовкладень.

3. Необхідно усвідомити, що інноваційна модель розвитку містить внутрішні механізми оновлення, реалізує інтереси держави щодо подальшого розвитку, є передумовою і гарантією самостійності та незалежності на підґрунті власної конкурентоспроможної економіки.

Використані джерела інформації:

1. Воронкова Т. Приватизація в Україні: Історія та перспективи / Підсумки приватизації за вісім років [Центр економічного розвитку]. — «Центр економічного розвитку», 2000 [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://uamonitor.tripod.com/2/ukr/voronk.html>
2. Ещенко П.С., Арсеєнко А.Г. Новая парадигма развития экономики – настоящее веление нашего времени // «Академия Тринитаризма», М., Эл № 77-6567, публ.16551, 06.06.2011 [Електронний ресурс] — Академия Тринитаризма — Режим доступу : info@trinitas.ru
3. Заїкіна О.О. Статистична оцінка інноваційної діяльності в Україні / Збірник наукових праць АМУ // К. : АМУ. — № 3. — 2013. — 10с.
4. Заїкіна О.О. Оцінка стану інноваційної діяльності промислових підприємств України / Збірник наукових праць АМУ // К.: АМУ. — № 4. — 2013. — 10 с.

5. Єрмолаєв А.В. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності // Сучасний стан економіки України та її подальший розвиток. — Круглий стіл 13 грудня 2012 р. — Національний інститут стратегічних досліджень. — 2012.
6. Найденов В.С., Сменковский А.Ю. Инфляция и монетаризм. Уроки антикризисной политики. — Б.Ц. : ОАО «Белоцерковская книжная фабрика», 2003. — 352 с.
7. Найденов В.С. Условия и механизм перехода экономики Украины к инновационному развитию // Инновации, С.-Пб, 2013. — № 06(176). — С. 92-98.
8. Документи Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс] — Режим доступу : Ukrstat.org ; <http://www.ukrstat.gov.ua>. ; <http://podrobnosti.ua/economy/2013/12/09/947032.html>;
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/prom>
10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/debt/gov/>.
11. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/eximp.php>

Рецензент: Бакуменко В.Д., д.держ.упр., професор.

УДК 141.1+303.042+353

Ільницька Л.В.,
канд. філос. наук

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ В КОНТЕКСТІ ПОНЯТІЙНОГО КОМПЛЕКСУ "АНТИКРИЗОВОГО БУТТЯ"

Анотація. Розглянуто питання формування соціально-економічної рівноваги в контексті понятійного комплексу "антикризового буття".

Ключові слова: соціально-економічна рівновага, соціально-економічний розвиток.

Ильницкая Л.В.,
канд. филос. наук

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РАВНОВЕСИЯ В КОНТЕКСТЕ ПОНЯТИЙНОГО КОМПЛЕКСА "АНТИКРИЗИСНОГО БЫТИЯ"

Аннотация. Рассмотрен вопрос формирования социально-экономического равновесия в контексте понятийного комплекса "антикризисного бытия".

Ключевые слова: социально-экономическое равновесие, социально-экономическое развитие.